

ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 373.5.091

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.40.2024.3097942>

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ “УКРАЇНСЬКА ЕТНОЛІНГВІСТИКА”

Баган М. П.

myroslava.bahan@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5436-2934>

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 03.06.2024. Дата прийняття до друку 24.06.2024

Анотація. У статті обґрунтовано важливість курсу “Українська етнолінгвістика” для підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, оскільки він сприяє не лише розширенню їхнього світогляду, а й формуванню дослідницької компетентності, що визначає здатність освітян-словесників до аналітичного мислення, креативності, творчого підходу, вдумливості. Запропоновано завдання з етнолінгвістики на нефольклорному матеріалі, зокрема медіа- та відеоресурсів. Окреслено переваги етнолінгвістичних мінідосліджень на сучасному матеріалі: вони посприяють шліфуванню вмінь майбутніх учителів глибше аналізувати комунікативне середовище, практикувати у своїй професійній діяльності нестандартні завдання, інтегрувати методи, здобутки різних галузей знань, стимулювати учнів до вдумливого аналізу інформаційного простору.

Ключові слова: дослідницька компетентність, етнолінгвістика, методика навчання, українська мова, символ.

Bahan M. Kyiv National Linguistic University Developing Research Competence in Prospective Teachers of Ukrainian Language and Literature Through Course “Ukrainian Ethnolinguistics”

Abstract. Introduction. Ethnolinguistics, exploring how language reflects the mentality, worldview, ethics, and culture of its speakers, plays a crucial role in ethnic and national self-identification. The need to integrate ethnolinguistic studies into the training of prospective Ukrainian language teachers has become relevant.

Purpose. This study aims to justify the significance of the course “Ukrainian Ethnolinguistics” in cultivating research competence among prospective teachers. Through analytical thinking, creativity, and a nuanced understanding of linguistic issues, this course expands students’ horizons. **Methods.** The methodology, implemented at Kyiv National Linguistic University, integrates ethnolinguistics into bachelor’s and master’s level courses. The study employed qualitative methods, including case studies and participant observation, as well as surveys and interviews with students and faculty members. **Results.** The analysis of various approaches to research competence highlighted the need for its development through engaging and meaningful tasks aligned with students’ interests. It was demonstrated that ethnolinguistic tasks, using both folkloric and non-folkloric materials such as media and video resources, can effectively enhance students’ understanding. These tasks improve prospective teachers’ skills in analyzing communicative environments, applying non-standard tasks in their professional activities, integrating diverse knowledge fields, and encouraging students to analyze live speech and its social impacts critically. **Conclusion.** Integrating Ukrainian ethnolinguistics into education programs for prospective teachers fosters an appreciation for the role of language and cultural symbols in shaping national consciousness. Small research tasks empower future educators, refining their observation, analytical skills, and understanding of linguistic nuances, equipping them to address contemporary challenges.

Keywords: research competence, Ukrainian ethnolinguistics, teacher training methods, teachers of Ukrainian language and literature, national consciousness.

Обґрунтування проблеми. Етнолінгвістика як наука, що вивчає відображення в мові ментальності, світогляду, етики, культури її носіїв, є однією з найважливіших гуманітарних дисциплін для етнічної та національної самоідентифікації народу. Ця відносно молода галузь знань за останні десятиліття істотно розширила наші уявлення про духовні й психо-емоційні засади буття українців. Їх з'ясовано на основі аналізу культурно маркованої лексики (Григоренко, 2010; Котович, 2018; Хобзей, 2019), знаків традиційної культури (Жайворонок, 2006; Савченко 2013), споконвічних символів української фразеології, фольклору й обрядовості (Баган, 2019; Дмитренко, 2011; Кононенко, 2013; Левченко, 2005), концептів усної народної творчості (Венжинович, 2018; Галинська, 2020; Огар, 2017; Слухай, 2005), когнітивних структур етикетних та емоційних фраз, прокльонів (Баган, 2020; Дем'янова, 2011; Кулішенко & Чечота, 2013) та ін. В українських закладах вищої освіти (ЗВО) етнолінгвістику традиційно рекомендують як навчальну дисципліну для здобувачів освіти за спеціальністю 035 Філологія, зокрема, див. навчальні посібники (Гриценко, Руснак, Руснак & Струк, 2022; Шарманова, 2015). Уважаємо, що етнолінгвістика важлива не лише для фахового підготування філологів, а й майбутніх учителів української мови та літератури, оскільки вона не тільки ознайомлює їх із корисною світоглядною інформацією, а й сприяє формуванню потрібних для освітянської роботи дослідницької та культурної компетентностей. Набуло актуальності розроблення методики використання етнолінгвістичних студій в освіті майбутніх українських педагогів-словесників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній літературі констатуємо досить багатогранне витлумачення дослідницької компетентності. Одні науковці інтерпретують її з погляду діяльнісного підходу як здатність аналізувати, систематизувати й примножувати знання, розв'язувати наукові та прикладні проблеми. Зокрема, М. Головань та В. Яценко (2012) визначають дослідницьку компетентність як “цілісну, інтегративну якість особистості, що поєднує знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості й виявляється в готовності й здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності” (с. 61). У межах особистісно орієнтованого підходу фахівці наголошують, що дослідницька компетентність сприяє не лише розвитку науки, а передусім особистісному зростанню суб'єкта, оскільки “за умови сформованого ціннісного ставлення викладача до дослідницької діяльності відбувався перехід від особистісної зацікавленості в досліджуваній проблемі до розвитку його творчих здібностей, креативних якостей та високого рівня методологічної культури, оволодіння загальнокультурними компетенціями” (Сидорчук & Дубасенюк, 2020, с. 310). Дослідницька компетентність передбачає формування цілої низки світоглядно-поведінкових рис особистості: наполегливості, вдумливості, активності, відповідальності, допитливості, гнучкості мислення, винахідливості. Особливо цінні вони для майбутніх учителів. Зокрема, Л. О. Базиль (2010) наполягає, що “в професійній діяльності вчителя української мови і літератури дослідницька функція – одна з найважливіших. Сучасні освітні заклади потребують педагога, здатного до інновацій і творчості...” (с. 7). погоджуємося з тим, що “дослідницька компетентність дає змогу викладачеві-філологу стати більш гнучким у парадигмі власних професійних обов'язків, конкурентоспроможним, допомагає бути більш успішним у подальшому

житті”, що й визначає значущість її формування (Бондаренко, 2021, с. 47). Цілком переконливим вважаємо висновок і про те, що “поняття “дослідницька компетентність” відіграє провідну роль як засіб підвищення якості та розвитку сучасної освіти” (Сипчук, 2022, с. 150).

Багатьох педагогів і філологів цікавило питання способів і методів формування дослідницької компетентності в майбутніх учителів української мови та літератури (Базиль, 2010; Бондаренко, 2021; Любчак, 2020; Семеног & Земка, 2014; Сердюк, 2023). Дехто з педагогів резюмує, що “дослідницька компетентність є наслідком саморозвитку здобувача освіти, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу свого пізнавального, діяльнісного і особистісного досвіду” (Криворучко, 2022, с. 179). Безперечно, самоосвіта, дослідницька практика, досвід безпосередньо сприяють формуванню і вдосконаленню дослідницької компетентності. Але зацікавити майбутніх учителів дослідницькою діяльністю, озброїти їх методологією наукового аналізу важливо ще в стінах ЗВО.

Педагогічні умови й алгоритм формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників окреслюють на основі вивчення лінгвістичних, історико-літературних дисциплін, самостійної і науково-дослідної роботи, навчальної і педагогічної практики (Семеног & Земка, 2014). Г. П. Бондаренко (2021) слушно наголошує, що “під час навчання в ЗВО сформувати дослідницьку компетентність майбутнього вчителя української мови та літератури можна лише за умови раціонального поєднання у структурі навчального процесу науково-дослідної роботи з позанавчальною науковою діяльністю” (с. 50). До найпоширеніших форм науково-дослідної роботи здобувачів освіти зараховують написання курсових робіт, рефератів, кваліфікаційних робіт, тез, статей та виступи на конференціях. Цілком поділяємо концепцію, згідно з якою позааудиторна наукова діяльність студентів має бути логічним продовженням аудиторної, а отже сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності, творчому оволодінню знаннями й на основі чого стати ефективним засобом “професійної підготовки майбутнього фахівця” (Бондаренко, 2021, с. 50). Великий потенціал у формуванні дослідницької компетентності студентів саме під час навчального процесу, на нашу думку, має курс української етнолінгвістики.

Мета цієї статті – презентувати методику формування дослідницької компетентності в майбутніх учителів української мови та літератури під час вивчення курсу “Українська етнолінгвістика” і на основі цього обґрунтувати доцільність його використання в межах освітніх програм за спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Основні результати дослідження.

У підручниках з етнолінгвістики маємо широке коло тем для наукової роботи студентів. Це досить актуальні, цікаві теми, що потребують глибокого занурення в наукову літературу, наскрізного штудіювання української словесності, ретельного вишукування репрезентативного культурно значущого мовного матеріалу, а іноді навіть пошуку його в чужих лінгвокультурах з подальшим паритетним зіставленням із рідномовним матеріалом, пор. теми з підручника Н. М. Шарманової (2015): *Засоби вираження етносвідомості в українській мові; Національне й інтернаціональне у слов'янській фразеології; Слов'янська пареміологія в етнолінгвістичному аспекті; Етнокультурні особливості паремійного корпусу мови; Паремія як семіотичний феномен мови; Архетип “дерево” в українській і англійській (німецькій / іспанській / китайській) фразеосистемах; Мовно-естетичні знаки культури в новітній українській літературі* та ін. (с. 151). Темі такої глибини будуть доречними для

підсумкової, кваліфікаційної роботи, можливо, здобувачів освіти другого чи третього рівня вищої освіти, які сповна оволоділи методикою і терміним інструментарієм етнолінгвістики, добре знають особливості й чинники розвитку фольклорної спадщини, тому зможуть вичерпно висвітлити обрану тему. У формуванні дослідницької компетентності студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти досить важливими є принципи поступового занурення здобувача освіти в наукову проблематику та релевантності завдань рівню його можливостей. Надто складні й глобальні теми становлять ризик поверхового чи вибіркового їх виконання, невмотивованого спрощення, реферування дотичної літератури тощо. Вони можуть відлякати недостатньо підготовлених студентів і навіть викривити їхнє уявлення про дослідницьку діяльність. Запобігти цьому можна поступовим призвичаюванням їх до виконання простіших завдань на зразок мінідосліджень, що не потребують охоплення надто широкого матеріалу, проте здатні зацікавити, надихнути студентів.

Етнолінгвістика з огляду на специфіку об'єкта й предмету вивчення є досить зручною для формулювання студентам саме невеликих дослідницьких завдань, виконуючи які, вони зможуть потренувати свої пошукові, аналітичні вміння, виявити креативність, здатність обстоювати власне тлумачення проблеми. Наприклад, під час вивчення топонімів з погляду культурної конотації, викладач може запропонувати здобувачам освіти проаналізувати:

1) закодовану світоглядну та соціокультурну інформацію в топонімах їхнього регіону;

2) ціннісне використання топонімів у пареміях;

3) обігрування культурно маркованих топонімів у сучасній рекламі;

4) культурну конотацію топонімів у сучасних пісенних творах;

5) зміни в культурній конотації топонімів у сучасному воєнному дискурсі;

6) конотацію топонімів у мемах.

Для кращого опанування суті й виражального потенціалу безеквівалентної і фонові лексики студентам можна дати завдання дослідити роль цієї лексики:

1) у фразеологізмах, пареміях;

2) у вітальному дискурсі;

3) у сучасній рекламі;

4) у мережевих нікнеймах;

5) у розмежуванні світоглядних цінностей українців і представників інших народів в анекдотах або сучасних мемах.

Виконання таких мінідосліджень передбачає і самостійний добір відповідного мовного / дискурсного матеріалу, і занурення в проблематику культурної конотації, і формування вмінь урахувати вплив контексту, соціальних умов, потреб споживачів на культурну значущість зібраного матеріалу. Цінною є сама змога вибору мінідослідження. По-перше, у такий спосіб ми забезпечуємо право студента на індивідуальну реалізацію його зацікавлень і уподобань, що посприяє саморозвитку й більшій креативності майбутнього вчителя. По-друге, постійна змога вибору мінідосліджень призвичаює студентів до полівекторності можливого осмислення базових понять етнолінгвістики, вивчення їх у різних ракурсах, на різному матеріалі, зокрема й ультрасучасному. Уміння транспонувати поняття одного мовознавчого напрямку у вивчення проблем і тенденцій сьогодення, інтегрувати методології, помічати й пояснювати нові способи застосування узвичаєних одиниць – це дуже важливі дослідницькі вміння, які, безперечно, знадобляться майбутнім учителям української мови та літератури. Звикнувши до можливості вибору та строкатості потенційних завдань, вони дотримуватимуться цього принципу свободи й

креативності у своїй професійній діяльності. Тому дуже важливо привчити їх самих до виконання нестандартних пошуково-аналітичних завдань.

Підручники з етнолінгвістики досить повно репрезентують надбання української лінгвокультури, проте важливо не обмежувати роботу зі студентами відтворенням цієї інформації. Значно кориснішими будуть невеликі дослідницькі завдання, що посприяють і вдосконаленню дослідницької компетентності майбутніх учителів української мови та літератури, і формуванню об’єктивнішого уявлення про мовні явища – не як заскорозлі, давні, пафосно оспівані, а як динамічні, залежні від багатьох чинників, ефективні засоби нашого самовираження. Наприклад, вивчаючи етикетні фрази, викладач може запропонувати студентам поміркувати над такими проблемами, як:

- 1) динаміка етикетних фраз на тлі російської інтервенції в Україну 2022–2023 рр.;
- 2) етикетні фрази сучасного віртуального спілкування;
- 3) вплив гендерної ознаки мовця на мовленнєвий етикет;
- 4) чи можливий прогрес і регрес мовного етикету?

Проблемне, дослідницьке опанування матеріалу привчає майбутніх учителів бути не трансляторами матеріалу, а впливовими мотиваторами учнів спостерігати за своїм і чужим мовленням, аналізувати його, виявляти в ньому цікаві, позитивні чи негативні зміни, формувати своє ціннісне ставлення, бути небайдужими до мови та соціальної діяльності загалом.

Зосередження етнолінгвістики на вивченні мовного, фольклорного матеріалу, відкладенні в ньому етнічних стереотипів, знаків культури, символів народних прагнень і засад життя формують дещо хибне пересічне уявлення про етнолінгвістику як науку ретроспективну, спрямовану в минуле, у якому ми намагаємося віднайти світоглядні засади й цінності українців. Насправді майбутніх учителів української мови та літератури важливо переконати в тому, що матеріал української етнолінгвістики не просто живий і сучасний. За різних обставин він набуває виняткової значущості й актуальності. Яскравий приклад – використання етнічної та національної символіки в мемах на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Цілком доступним і навіть захопливим для студентів буде завдання зчитати всю закодовану інформацію в символах зображень, поданих на малюнках 1 і 2.

Буде доречно запропонувати студентам поміркувати над тим, символи яких епох і з якою метою використав художник у кожному зображенні? У чому сила символічного втілення ідей? Чим цікаві й переконливі символи? Чому митці згадують і використовують нині давні символи, можливо, не всім відомі? Які змістові нюанси автори втілили в дрібних рисах зображень?

Розмова про роль символіки в увиразненні національної ідентичності українців, морально-світоглядному відмежуванні від ворога посприяє вдосконаленню соціокультурної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури і водночас поглибить їхнє вміння вдумливо аналізувати наш комунікативний простір, помічаючи в ньому важливу націєцентричну роль традиційних культурних знаків і символів. Поділяємо міркування Н. М. Шарманової (2016) про те, що саме етнолінгвістика дає надійну базу вчителям “для плекання ними національної самосвідомості учнів, атакожрозуміннялінгво-йсторіософських, етнопсихологічних, лінгвокультурологічних, соціально-політичних та інших проблем крізь призму мови як визначальної ознаки українського етносу. У процесі оволодіння етнокультурними ресурсами національної мови, які відтворюють світоглядні й аксіологічні цінності, у студентів-філологів формується етнічна соціалізація, розвивається усвідомлення багатьох сучасних етнічних процесів” (с. 4).

Мал. 1. Символьне кодування російської інтервенції росії проти України

ДВА ВОЛОДИМИРИ:

Мал. 2. Символьне втілення відмінностей між очільниками України і росії.

Нинішня молодь упевнено позиціонує себе як категорію громадян, відмінну за своїми світоглядними уявленнями, смаками, комунікативними манерами від попередніх поколінь, проте її мовлення теж засноване на традиційних моделях номінації, суспільних стереотипах та загальнолюдських цінностях. Зокрема, збереження давніх конотацій зоонімів та вмотивоване переосмислення, доповнення деяких народних конотацій у зоонімічних вторинних номінаціях молодіжного мовлення показано в іншій нашій публікації (Баган, 2021). Важливо переконувати молодь, що попри її мовні, поведінкові, часом епатажні пошуки самовираження, демонстративне намагання відмежуватися від української традиційної культури, вона все одно розвивається в її полі, отже має поважати й примножувати наявні здобутки.

Важливо враховувати, що сучасна молодь багато часу проводить в інтернеті, добре орієнтується в цифрових технологіях, легко чергує різні канали інформації, серед неї переважають візуали. Етнолінгвістичні дослідницькі завдання можна легко побудувати на матеріалі медіа- та відеоресурсів. Вище в статті запропоновано завдання на основі популярних у соцмережах мемів, нікнеймів, нетикету. Проте їх можна сформулювати й на матеріалі відеокліпів сучасних виконавців. Наприклад, запропонувати студентам проаналізувати всю символіку, використану у кліпах гурту “Антитіла” до пісні “Кіно”, гурту Океан Ельзи & KOŁA до пісні “Коли ми двоє”, Артема Пивоварова до пісні “Дежавю”. Такі завдання увиразнюють актуальність етнолінгвістичної інформації для розуміння реалій сучасного життя й тих каналів інформаційного впливу, якими нині формують нашу громадську позицію, світоглядні цінності, смаки тощо. Учителеві як майбутньому наставникові, впливовцеві важливо володіти методологією декодування такої інформації, щоб сповна орієнтуватися в настроях, тенденціях розвитку суспільства, протидіяти можливим маніпулятивним впливам, навчати цього учнів закладів загальної середньої освіти.

Студенти охоче вичленовують культурно значущу інформацію в різноманітних відеоматеріалах, порівнюють аналогічні комунікативні ситуації. Сучасний матеріал дослідження зацікавлює їх більше, ніж давні тексти, дає відчуття причетності до формування й культивування культурних надбань, можливості розуміти глибше символіку нашого життя. Наприклад, культурне кодування інформації можна вивчати на класичному матеріалі (і певним категоріям студентів це буде більше до вподоби) – фразеологічному, обрядовому, народної вишивки, писанок, архітектури, різних жанрів фольклору, а можна запропонувати зчитати символіку артефактів, кольору, соматіки, архітектури, зоосимволіку в новорічних вітаннях президентів або відомих громадських діячів (див. малюнок 3).

Культурне кодування інформації часом не помітне, але потужне й неминуче. Вироблена віками символіка впливає краще за конкретні формулювання, оскільки викликає певні асоціації, емоції, апелює до наших сподівань, цінностей. Учитель рідної словесності має сам добре вловлювати цю символічну мову, щоб навчати своїх майбутніх учнів бути уважними, вдумливими, критичними й вимогливими до всіх впливовців сучасного інформаційного простору. Для цього важливо опанувати способи й засоби культурного кодування в курсі етнолінгвістики. Її нерідко називають міждисциплінарною наукою (Жайворонок, 2007, с. 6) або “пограничною” науковою галуззю, “що виникла на суміжжі лінгвістики, етнографії, фольклористики, культурології, соціології” (Барилова & Глуховцева, 2011, с. 7). Цілком очевидно, що можливості застосування здобутків і методології етнолінгвістики виходять за межі названих дисциплін, вони знадобляться також для розв’язання проблем інформаційних технологій, медіалінгвістики, рекламного й віртуального дискурсів, психології впливу та протидії маніпуляціям. Отже, студенти зможуть використати здобуті знання для

поглиблення інших своїх досліджень, тлумачення нефольклорного матеріалу на основі врахування традиційних способів кодування інформації, етнічних і психологічних стереотипів, прочитання багатогранної символіки, проведення аналогій, заглиблення в когнітивні моделі нашого метафоричного мислення та фразеологічних образів.

Мал. 3. Антураж новорічних промов високопосадовців як спосіб кодування культурної інформації та формування громадської думки

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, українська етнолінгвістика – не просто захоплива дисципліна про відображення в українській мові нашого типу мислення, світогляду, ментальності, цінностей і сподівань, а надважлива галузь знань, яка на тлі зовнішніх загроз цілісності й незалежності України, маніпулятивних ідеологічних перекручень інформаційного простору, стрімкої глобалізації забезпечує надійну опору для національного згуртування й самоусвідомлення, морального та світоглядного протистояння ворогові, підвищення самооцінки й гідності.

Українську етнолінгвістику доречно ввести до освітніх програм за спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) на підставі того, що вона

викристалізовує в майбутніх учителів української мови та літератури розуміння ваги рідного слова, знаків і символів народної культури у формуванні національної свідомості школярів, від яких безпосередньо залежить майбутнє України. Проблемне опанування етнолінгвістики, виконання невеликих дослідницьких завдань на сучасному матеріалі сприяє вдосконаленню дослідницької компетентності в майбутніх учителів, розвитку в них спостережливості, аналітичного, критичного мислення, уміння інтегрувати різні види знань, глибше розуміти суть і сенс мовних та інших знаків, знаходити в них мотивацію та підказки для подолання викликів сьогодення.

Перспективи дослідження вбачаємо у випрацюванні нових цікавих форм вивчення етнолінгвістики, способів використання її здобутків у позанавчальній діяльності в закладах вищої і середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Баган, М. П. (2019). Символіка заперечення в українській лінгвокультурі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 102–108.
- Баган, М. П. (2020). Українські паремії психологічного самозахисту: етнолінгвістичний та структурно-семантичний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*, 1(43), 26–32.
- Баган, М. П. (2021). Конотації зоонімів у сучасному молодіжному мовленні і традиційній українській лінгвокультурі: константи і динаміка сприйняття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*, (45), 51–57.
- Базиль, Л. О. (2010). Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх словесників у процесі дослідницької діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія “Педагогічні науки”*, 186, 7–12.
- Барилова, Г. К., & Глуховцева, К. Д. (2011). *Українська етнолінгвістика*. Навчальний посібник. Вид-во ЛНУ імені Тараса Шевченка.
- Бондаренко, Г. П. (2021). Формування дослідницької компетентності як чинник удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 1(100), 46–56.
- Венжинович, Н. Ф. (2018). *Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології*. Монографія.
- Галинська, О. М. (2020). Ключові етноконцепти крізь призму лінгвокультур (на матеріалі української та англійської народної фразеології). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*, 31(70), 4(3), 99–105.
- Головань, М. С., & Яценко, В. В. (2012). Сутність та зміст поняття “дослідницька компетентність”. *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*. Видавничий відділ НМетАУ, VII, 55–62.
- Григоренко, Т. В. (2010). *Етнографічна лексика і фразеологія у складі української літературної мови* : монографія. ПП Жовтий,
- Гриценко, П. Ю., Руснак, Н. О., Руснак, Ю. М., & Струк, І. М. (2022). *Етнолінгвістика: українська мова*: навч. посіб. Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.
- Дем’янова, Ю. О. (2011). Злопобажання як ціннісний компонент етномовної свідомості. *Актуальні проблеми слов’янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство*, XXIV, 2, 457–468.
- Дмитренко, М. (2011). *Символи українського фольклору: монографія*. УЦКД.

- Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури* : [словник-довідник]. Довіра.
- Жайворонок, В. В. (2007). *Українська етнолінгвістика*. Нариси. Довіра.
- Кононенко, В. І. (2013). *Символи української мови*. Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту імені В. Стефаника.
- Котович, В. (2018). Етнолінгвістичний аспект вивчення ойконімікону України. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія “Філологія”, 42, 48–58.*
- Криворучко, І. І. (2022). Зміст поняття “дослідницька компетентність” у вітчизняній та зарубіжній літературі. *Наукові інновації та передові технології. Серія “Державне управління”, Серія “Право”, Серія “Економіка”, Серія “Психологія”, Серія “Педагогіка”, 6(8), 174–183.*
- Куліщенко, Л., & Чечота Т. (2013). Мовленнєвий етикет та ментальність українців. *Світогляд – Філософія – Релігія, 4, 269–276.*
- Левченко, О. (2005). *Фразеологічна символіка : лінгвокультурологічний аспект*. ЛРІДУ НАДУ.
- Любчак, Н. (2020). Особливості формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів української мови та літератури у процесі проєктної діяльності: дані емпіричного дослідження. *Науковий збірник “Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка”, 2, 32, 171–176.*
- Огар, А. О. (2017). Ключові концепти українського дискурсу (концепти душа, серце, розум, доля, мати, любов/кохання, свобода). *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Філологія, 40, 91–98.*
- Савченко, Л. В. (2013). *Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти*: монографія. Доля.
- Семенов, О. М., & Земка, О. І. (2014). *Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і практика* : монографія. Ніко.
- Сердюк, Г. А. (2023). Проблема розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури в наукових дослідженнях. *Теорія і методика професійної освіти, 63, 2, 111–116.*
- Сидорчук, Н., & Дубасенюк, О. (2020). Акмеологічне зростання дослідницької компетентності викладачів університету у сфері педагогічної освіти. *Нові технології навчання: зб. наук. праць, 94, 306–313.*
- Сипчук, Є. (2022). Категорія “дослідницька компетентність” у філософській та історико-педагогічній науковій літературі. *Гуманізація навчально-виховного процесу, 1 (101), 149–157.*
[https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(101\)2022.264957](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(101)2022.264957).
- Слухай, Н. В. (2005). *Етноконцепти та міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології*: навч. посібник. Поліграфічний центр “Київський університет”.
- Хобзей, Н. (2019). *Наукові студії: діалектологія, етнолінгвістика, лексикографія*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Шарманова, Н. М. (2015). *Етнолінгвістика* : навч. посібник для студентів факультету української філології. НПП АСТЕРІКС.

REFERENCES

- Bahan, M. P. (2019). Symvolika zaperechennia v ukrainskii linhvokulturi. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, 1*, 102–108.
- Bahan, M. P. (2020). Ukrainski paremii psykholohichnoho samozakhystu: etnolinhvistychnyi ta strukturno-semantychnyi aspekty. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia Filolohiia, 1(43)*, 26–32.
- Bahan, M. P. (2021). Konotatsii zoonimiv u suchasnomu molodizhnomu movlenni i tradytsiinii ukrainskii linhvokulturi: konstanty i dynamika spryiniattia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia Filolohiia, (45)*, 51–57.
- Bazyl, L. O. (2010). Rozvytok literaturoznavchoi kompetentnosti maibutnikh slovesnykiv u protsesi doslidnytskoi diialnosti. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia "Pedahohichni nauky", 186*, 7–12.
- Barylova, H. K., & Hlukhovtseva, K. D. (2011). *Ukrainska etnolinhvistyka*. Navchalnyi posibnyk. Vyd-vo LNU imeni Tarasa Shevchenka.
- Bondarenko, H. P. (2021). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti yak chynnyk udoskonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy ta literatury. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka, 1(100)*, 46–56.
- Venzhynovych, N. F. (2018). *Frazemika ukrainskoi literaturnoi movy v konteksti kohnitolohii ta linhvokulturolohii*. Monohrafiia.
- Halynska, O. M. (2020). Kliuchovi etnokontsepty kriz pryzmu linhvokultur (na materialii ukrainskoi ta anhliiskoi narodnoi frazeolohii). *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia : Filolohiia. Sotsialni komunikatsii, 31(70), 4(3)*, 99–105.
- Holovan, M. S., Yatsenko, V. V. (2012). Sutnist ta zmist poniattia "doslidnytska kompetentnist". *Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli. Vydavnychi viddil NMetAU, VII*. 55–62.
- Hryhorenko, T. V. (2010). *Etnohrafichna leksyka i frazeolohiia u skladi ukrainskoi literaturnoi movy : monohrafiia*. PP Zhovtyi,
- Hrytsenko, P. Yu., Rusnak, N. O., Rusnak, Yu. M., & Struk, I. M. (2022). *Etnolinhvistyka: ukrainska mova: navch. posib*. Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha.
- Demianova, Yu. O. (2011). Zlopobazhannia yak tsinnisnyi komponent etnomovnoi svidomosti. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Seriiia: Linhvistyka i literaturoznavstvo, XXIV, 2*, 457–468.
- Dmytrenko, M. (2011). *Symvoly ukrainskoho folkloru: monohrafiia*. UTsKD.
- Zhaivoronok, V. V. (2006). *Znaky ukrainskoi etnokultury : [slovnnyk-dovidnyk]*. Dovira.
- Zhaivoronok, V. V. (2007). *Ukrainska etnolinhvistyka*. Narysy. Dovira.
- Kononenko, V. I. (2013). *Symvoly ukrainskoi movy*. Vyd-vo Prykarp. nats. un-tu imeni V. Stefanyka.
- Kotovych, V. (2018). Etnolinhvistychnyi aspekt vyvchennia oikonimikonu Ukrainy. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia", 42*, 48–58.
- Kryvoruchko, I. I. (2022). Zmist poniattia "doslidnytska kompetentnist" u vitcheznyanii ta zarubizhnii literaturi. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriiia "Derzhavne upravlinnia", Seriiia "Pravo", Seriiia "Ekonomika", Seriiia "Psykholohiia", Seriiia "Pedahohika", 6(8)*, 174–183.
- Kulishenko, L., & Chechota, T. (2013). Movlennievi etyket ta mentalnist ukrainsiv. *Svitohliad – Filosofiia – Relihiia, 4*, 269–276.

- Levchenko, O. (2005). *Frazeologichna symbolika : linhvokulturolohichnyi aspekt*. LRIDU NADU.
- Liubchak, N. (2020). Osoblyvosti formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів української мови та літератури у проєктній діяльності: дані емпіричного дослідження. *Naukovyi zbirnyk “Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka”*, 2, 32, 171–176.
- Ohar, A. O. (2017). Kliuchovi kontsepty ukrainskoho dyskursu (kontsepty dusha, sertse, rozum, dolia, maty, liubov/kokhannia, svoboda). *Problemy humanitarnykh nauk. Seriiia : Filolohiia*, 40, 91–98.
- Savchenko, L. V. (2013). *Fenomen etnokodiv dukhovnoi kultury u frazeolohii ukrainskoi movy : etymolohichnyi ta etnolinhvistychnyi aspekty: monohrafiia. Dolia*.
- Semenoh, O. M., & Zemka, O. I. (2014). *Formuvannia doslidnytskykh umin u maibutnykh uchyteliv-slovesnykiv: teoriia i praktyka : monohrafiia. Niko*.
- Serdiuk, H. A. (2023). Problema rozvytku doslidnytskoi kompetentnosti vchyteliv ukrainskoi movy i literatury v naukovykh doslidzhenniakh. *Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity*. 63, 2, 111–116.
- Sydorchuk, N., & Dubaseniuk, O. (2020). Akmeolohichne zrostannia doslidnytskoi kompetentnosti vykladachiv universytetu u sferi pedahohichnoi osvity. *Novi tekhnolohii navchannia: zb. nauk. prats*, 94, 306–313.
- Sypchuk, Ye. (2022). Katehoriia “doslidnytska kompetentnist” u filosofskii ta istoryko-pedahohichnii naukovi literaturi. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu, 1 (101)*, 149–157.
[https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(101\)2022.264957](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(101)2022.264957)
- Slukhai, N. V. (2005). *Etnokontsepty ta mifolohiia skhidnykh slovian v aspekti linhvokulturolohii : navch. posibnyk. Polihrafichnyi tsentr “Kyivskyi universytet”*.
- Khobzei, N. (2019). *Naukovi studii: dialektolohiia, etnolinhvistyka, leksykohrafiia*. Instytut ukraїnoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy.
- Sharmanova, N. M. (2015). *Etnolinhvistyka : navch. posibnyk dlia studentiv fakultetu ukrainskoi filolohii. NPP ASTERIKS*.